

La revolució catalana

GERMÀ COLÓN DOMÈNECH

Està molt bé no ser xovinista. Amb tot, alguna vegada s'ha d'escombrar cap a casa i no pensar sempre que el bo i millor ve de fora.

El mot *revolució* està carregat de tonalitats diverses, sobretot arran de la Revolució francesa. Per a uns, és portador de color i esperances; per a uns altres, motiu de tristor. Ens hem de demanar, doncs, d'on ve aquest terme, d'on ha sortit. Però abans he d'explicar per quina raó m'he decidit a tractar-lo ací.

El senyor Josep Torroella i Prats va escriure a la revista *Serra d'Or* (maig de 2007, p. 26-28) un bell article dedicat a la figura de Mn. Josep Sanabre, historiador de la Guerra dels Segadors i del període que va concloure amb la pèrdua del Rosselló. És una semblança laudatòria com justament es mereix aquest egregi estudiós, avui poc conegut de les joves generacions. Recordo que el director de l'editorial Barcino, Josep M. de Casacuberta, que havia editat els llibres de Sanabre *La resistència del Rosselló a incorporar-se a França* (Barcelona, 1970) i *El tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya* (Barcelona, 1978), tots dos dins la Col·lecció Tramuntana, em parlà sovint d'aquest erudit i va contar-me les diplomàtiques maniobres dels francesos davant el govern espanyol per tal que no apareguessin aquests llibres l'any 1959, moment en el qual se celebrava el quart centenari de l'espoli de les nostres terres del Nord. *Relata refero*.

En l'esmentat article, el Sr. Torroella posa en relleu la importància del treball que Mn. Josep Sanabre va publicar a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el 1956: *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. No sóc historiador, però subscriuria tot el que afirma d'aquesta obra i sobretot l'opinió que reporta sobre el període en el qual el Principat va passar sota la «protecció» del rei Lluís XIV de França, nomenat aleshores comte de Barcelona: «fou com sortir de les brases per anar a caure al foc, car els principals

responsables del desori que hi hagué a Catalunya durant aquella guerra foren les tropes i les autoritats franceses». Cal que això se sàpiga.

Hi ha, però, un punt en l'article del Sr. Josep Torroella que és important de rectificar. Després d'assenyalar que sobre la Guerra dels Segadors només tenim dues obres de contemporanis dels fets –l'escrita en castellà pel portuguès Francisco Manuel de Melo, *Historia de los movimientos, guerra y separación de Cataluña* (1645), i la del diplomàtic italià Lucca Assarino, *La Rivoluzione di Catalogna* (1645)–, el Sr. Josep Torroella creu haver de fer una explicació a propòsit del títol *Rivoluzione* d'aquest darrer llibre. La citació és llarga, però paga la pena: «El títol d'aquesta obra, publicada a Gènova el 1645, ens obliga a explicar que la paraula *revolució*, emprada amb un significat polític, apareix per primera vegada en les obres d'alguns historiadors italians per referir-se a la inestabilitat política present en alguns indrets de l'Europa dels Àustries hispànics en la quarta dècada del segle XVII (Catalunya, Portugal, Nàpols, Sicília...)».

Aital cronologia és del tot incompleta. A la quarta dècada del segle XVII hi hagué sens dubte moviments que van rebre el nom de *revolucions*. Però a casa nostra aquesta denominació ja tenia una antiguitat de dos segles. Al Sr. Torroella no li hauria costat gens de consultar el *Diccionari crític i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines per assabentar-se que el mot *revolució* havia nascut a casa nostra i era força anterior als esments italians.

Al segle XV, en les guerres dels catalans contra Joan II, la documentació parla de torbació, contorbació, commoció, rebel·lió i també de *revolució*. El 1473 tenim el primer esment segur d'aquest mot:

«per refformació e redreç de la justícia del dit Principat e tornar en orde les coses qui per ocasió de les *revolacions* passades stan desviades...».¹

Fins aleshores, el terme *revolució* havia estat un tecnicisme d'astronomia (la revolució dels astres) i també s'havia usat en el sentit de remenament d'objectes, com veiem a la tercera part del *Cercapou*, obreta que hom atribueix a Francesc Eiximenis: «almenys ab estudi o *revolució* de llibres», on vol dir el fet de fullejar llibres. Però ara, al segle XV, s'opera un canvi semàntic i *revolució* passa a significar «transformació d'un règim polític per la violència». Més endavant, vers 1524, les Germanies de València seran anomenades pels vencedors partidaris de l'emperador Carles *revolucions populars*. Vet ací aquests exemples:

«la molta alegria que tenen (sc. els súbdits) de sa benaventurada venguda en l'administració de justícia que s'espera après de tanta *revolució popular* que aquesta ciutat y regne ha hagut...».²

1. *Corte de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña. Cortes de Cataluña*, XXV, Madrid, 1919, p. 15. La forma *revolació* es deu a una dissimilació de les vocals de la sèrie posterior.

2. S. CARRERES ZACARÉS, *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino, Valencia*, València, 1925, II, p. 204.

En aquest mateix any 1524, a les corts valencianes de Carles I també s'al·ludeix a «lo temps de les *revoluciones populares* de la germania».³

I encara en el mateix 1524, sempre amb motiu de la repressió del moviment de les Germanies, s'esmenta el nostre terme:

«... e axí vingué a la present vila de Borriana y en trobà ja la Germania feta en la dita vila y era capità de aquella en Pere Ximénez e per veure la vila en gran *revolució* ell testimoni delliberà annar en aquella alguns dies...».⁴

En la nostra cancelleria, el nou terme restava ja consolidat, i el rei Ferran (el que després rebrà el títol de Catòlic) enviarà missatges a Itàlia el 1485 on parla tant en aragonès com en català de les «*reuolutiones* del realme de Nàpoles»⁵ o de «les *reuolutiones* y turbacions succehides en lo realme de Nàpols».⁶ Potser que ací ja podem establir un nexa entre la documentació catalana i la italiana.⁷ Com veiem, a Catalunya el mot *revolució* no vingué d'Itàlia. D'ací va passar a Itàlia?

3. R. GARCÍA CÁRCCEL, *Cortes del reinado de Carlos I*, València, 1972, p. 165.

4. M. D. AGUSTÍ SOLER, *Las Germanias en la Gobernación de la Plana*, Castelló, 2002, p. 101, document núm. 17.

5. A. DE LA TORRE [ed.], *Documentos sobre relaciones internacionales de los Reyes Católicos*, II, Barcelona, 1950, p. 249, document núm. 81.

6. *Ibidem*, p. 251, document núm. 84.

7. Alguns d'aquests esments es poden consultar en els meus treballs sobre catalanismes a l'*Enciclopedia Lingüística Hispánica*, II, Madrid: CSIC, 1967, p. 210-211 i *Español y catalán, juntos y en contraste*, Barcelona: Ariel, 1989, p. 254-255.

Antoni Esturch, La guerra dels Segadors-Corpus de sang